

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-06-09
meddelad i
Växjö

Mål nr M 4840-14

SÖKANDE

Börje Josefsson
Granhyltan Nyadal
340 32 Grimslöv

Ombud: Walter Johansson
Kraftprojektering AB
Box 1902
791 18 Falun

SAKEN

Ansökan om lagligförklaring av Fagerdala vattenkraftverk och tillstånd till fortsatt drift av kraftverket m.m. Markaryds kommun

Avrinningsområde: 98 (Lagan)

N: 6269507

E: 405392

DOMSLUT

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen lagligförklarar Fagerdala kraftverk med tillhörande anläggningsdelar (dammbbyggnad, tilloppskanal, intag, maskinstation och utloppskanal) på Fagerdala 1:8 i Markaryds kommun.

Tillstånd till vattenverksamhet

Mark- och miljödomstolen lämnar Börje Josefsson tillstånd att

- a) bibehålla befintlig maskinutrustning och genom turbinen få avleda en vattenmängd om totalt 1,85 m³/s,
- b) anlägga fångdamm i enlighet med vad som närmare redovisats i den tekniska beskrivningen,
- c) utföra återställningsarbeten i utloppskanalen i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i tekniska beskrivningen,
- d) med Fagerdala kraftverk få dämna till nivån +109,95 m, eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +109,90 m.

Dok.Id 343098

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

Villkor

Mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för tillståndet:

1. Arbetena ska utföras och verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Börje Josefsson angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras. Grumlande arbeten får endast utföras under perioden juli till och med augusti.
3. Ett fingaller med lutningen 30 – 35 grader mot horisontalplanet med spaltvidden 18 mm ska installeras. I anslutning till fingallret ska en flyktväg/flyktöppning för fisk anordnas (se vidare villkor 7 nedan).
4. För kontroll av vattenståndet uppströms dammen ska Börje Josefsson uppsätta en vattenståndsskala på vilken nivåerna +109,95 m och +109,90 m är markerade.
5. Kraftverket skall drivas som strömkraftverk och korttidsreglering får inte förekomma.
6. Tillståndsinnehavaren ska inhämta tillsynsmyndigheten Länsstyrelsen i Kronobergs läns synpunkter vid större regleringar.
7. En fiskväg och en flyktväg/flyktöppning ska anläggas. Fiskväg och flyktväg ska utformas tillsammans med en fiskeexpert/fiskesakkunnig, som tillsynsmyndigheten Länsstyrelsen i Kronobergs län först godkänner. I fiskvägens övre del ska anordnas ett fast installerat utskov, med möjlighet att mäta och indirekt bestämma vattenföringen i fiskvägen. Den genomsnittliga lutningen på fiskvägen får inte överstiga cirka 2,5 % och dess bottenbredd ska uppgå till minst 1,0 m. Om vattentillrinningen är tillräcklig ska genom fiskvägen alltid släppas fram ett minimiflöde på 200 l/s. Flyktvägen/flyktöppningen ska anordnas genom att den befintliga avledaren/sidoutskovet i tilloppskanalen modifieras så långt det är tekniskt möjligt och ekonomiskt försvarbart. Den ska ha en fullgod funktion för fiskens vandring. I

flyktvägen ska alltid släppas fram ett minimivattenflöde om 40 l/s.

8. Tillståndsinnehavaren ska tillse att fiskvägar och fingaller hålls rensade.
9. Tillståndsinnehavaren ska tillsammans med tillsynsmyndigheten utarbeta ett kontrollprogram med avsikt att bl.a. tillgodose efterlevnaden av villkor 8.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet upprättade miljökonsekvensbeskrivningen.

Strömfallsfastighet

Mark- och miljödomstolen fastställer att rätten till tillgodogörande av vattenkraften vid Fagerdala vattenkraftverk ska för framtiden vara förenad med fastigheten Fagerdala 1:8 i Markaryds kommun såsom strömfallsfastighet.

Arbets tid

De i denna dom tillståndsgivna arbetena ska, vid risk att tillståndet annars förfaller, vara utförda inom fem (5) år från det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, anmälas till mark- och miljödomstolen inom fem (5) år från arbetstidens utgång.

Omprövning

Vid omprövning av tillståndet med stöd av 24 kap. miljöbalken är tillståndshavaren enligt 31 kap. 22 § andra stycket 1 p. miljöbalken inte skyldig att utan ersättning avstå från mer än en tjugonedel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan tas ut vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är en följd av vattenregleringar.

Verkställighetsförordnande

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om verkställighetsförordnande.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare preliminärt fastställda avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnad

Börje Josefsson ska utge ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 40 000 kr och till Länsstyrelsen i Kronobergs län med 80 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

ANSÖKAN

Börje Josefsson har i huvudsak redovisat sin ansökan enligt följande.

Bakgrund

Fagerdala kraftverk ligger i Vänneån cirka 4 km sydväst om Vivljunga i Markaryds kommun, Kronobergs län. Kraftverket är beläget på fastigheten Fagerdala 1:8.

Det strömfall som Fagerdala kraftverk i dag använder sig av har under mycket lång tid tillbaka använts för kraftproduktion. Enligt Vivljunga Hembygdsförening finns det uppgifter från 1859 om att det då fanns en mjölnare i Fagerdala. År 1880 övergick verksamheten vid dammen till drift av en såg och i början av 1900-talet installerades en turbin.

I maj år 2007 var anläggningen närmast i nyskick vilket konstaterades i samband med en fallrättsvärdering utförd på uppdrag av Länsstyrelsen. En upptröskling föreslogs i en del av dammbyggnaden som rasat och en minimitappning på 200 l/s föreslogs.

Den 11 oktober 2012 meddelade Länsstyrelsen i Kronobergs län Börje Josefsson förbud mot fortsatt drift av vattenkraftverket vid Fagerdala.

I dom den 7 juni 2013 upphävde mark- och miljödomstolen länsstyrelsens beslut och förelade Börje Josefsson att senast den 8 december 2014 ge in en ansökan till mark- och miljödomstolen om tillstånd till vattenverksamhet avseende vattenkraftverket. Enligt domen ska ansökan ha sådant innehåll att den kan tas upp till prövning av domstolen och kungöras.

Yrkanden

Börje Josefsson har, såsom han slutligen bestämt sin talan, yrkat lagligförklaring av Fagerdala kraftverk med tillhörande anläggningsdelar (dammbyggnad, tilloppskanal, intag, maskinstation och utloppskanal) enligt 18 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken och tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken (MB) att

- a) få bibehålla befintlig maskinutrustning och genom turbinen få leda en vattenmängd om totalt 1,85 m³/s,

- b) få anlägga fångdamm i enlighet med vad som har redovisats i den tekniska beskrivningen,
- c) få utföra återställningsarbeten i utloppskanalen i överensstämmelse vad som närmare har beskrivits i tekniska beskrivningen,
- d) med Fagerdala kraftverk få dämna till nivån +109,95 m eller den nivå som uppstår vid fullt öppen damm och avsänka dammen för kraftverkets praktiska drift till +109,70 m,
- e) som minimivattenföring alltid släppa totalt 200 l/s i fiskväg och huvudfåra samt
- f) Fagerdala 1:8 ska utgöra strömfallsfastighet.

Börje Josefsson har vidare yrkat att

- g) arbetstiden enligt 22 kap. 25 § MB för att effektivisera det befintliga kraftverket inkluderande fiskväg ska fastställas till fem år,
- h) tiden enligt 24 kap. 13 § MB för oförutsedd skada ska framställas senast inom fem år efter arbetstidens utgång,
- i) den förlust som sökanden enligt 31 kap. 22 § MB är skyldig att underkasta sig utan ersättning ska bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket,
- j) mark- och miljödomstolen godkänner den i målet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen enligt 6 kap. 9 § MB samt
- k) arbetena enligt 22 kap. 28 § MB får påbörjas innan mark- och miljödomstolens dom vinner laga kraft.

Förslag till villkor

Börje Josefsson har föreslagit följande villkor för verksamheten:

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt möjligt utföras i torrhet och i övrigt så att grumling minimeras. Grumlande arbeten ska utföras i huvudsak under perioden juli till och med augusti.

3. Ett lutande fingaller 30 – 35 grader med spaltvidden 22 mm och flyktväg ska anläggas.
4. För kontroll av vattenståndet uppströms dammen ska en vattenståndsskala på vilken nivåerna +109,95 m och +109,70 m är markerade uppsättas .
5. Ett minimiflöde på 0,2 m³/s ska alltid släppas fram.
6. Kraftverket ska drivas som strömkraftverk och korttidsreglering får inte förekomma.

Rådighet – utbyggnadsvitsord

Börje Josefsson har som ägare av fastigheten Fagerdala 1:8 i enlighet med en lantmäteriförrättning från 1875 ensam rätt till den fallrättighet (fallhöjd) som avses att disponeras i vattenföretaget och har därmed rådighet enligt bestämmelserna i 2 kap. i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Tidigare beslut

Av en köpehandling, som bilagts lantmäteriförrättningen från år 1875, framgår att fastigheten Fagerdala 1:8 har rätt till uppdämning för kraftutnyttjande.

Fagerdala kraftverk har behandlats i en dom den 6 augusti 1985 i mål VA 40/1985 gälände tillstånd att anlägga fast grunddamm i Vänneån vid utloppet av Vännesjön och att rensa Vänneån nedströms dammen. I domen har ägaren av Fagerdala kraftverk tillerkänts skadeersättning för minskad kraftproduktion.

Länsstyrelsen i Kronoberg har i beslut den 21 september 2010 inte haft några erinringar mot upprustning av Fagerdala kraftverk. Länsstyrelsen har senare i ett beslut den 11 oktober 2012 förbjudit fortsatt vattenverksamhet på fastigheten Fagerdala 1:8.

Mark- och miljödomstolen ändrade i dom den 7 juni 2013 i mål M 4219-12 länsstyrelsens föreläggande till att sökanden skall ge in ansökan om tillstånd till vattenverksamhet senast den 8 december 2014.

Nuvarande anläggning

Dambyggnaden består sett från höger av en överfallsdamm i form av en stenbarriär med krönmedelhöjden +109,95 m. Krönhöjden varierar något beroende på

var man mäter eftersom det här är fråga om en stenbarriär utan något fast krön. Tilloppskanalen är cirka 6 m bred (bredden varierar något) och 82 m lång. Kanalen är cirka 1,10 m djup. På i höger sida, en bit in på kanalinloppet, finns en betongklädd del med ett utskov med en spettlucka. Höger kanalkant i dess norra del är utförd i sten, där det förekommer läckage (kanalsidan är inte tät). Kanalsidan på en sträcka från strax uppströms luckutskovet fram till maskinstationen är utförd i betong. Kanalsidans krönhöjd varierar mellan +110,42 m och +110,48 m. Den vänstra kanalsidan ansluter mot fast mark.

Luckutskovet har en totalbredd av 1,57 m och den fria bredden 1,00 m. Luckutskovets tröskel ligger på höjden +108,87 m. Utskovet kan avbörda cirka 2,0 m³/s vid stenbarriärens krönhöjd +109,95 m.

Tilloppskanalen avslutas med ett intag till kraftverket med ett sidoutskov i direkt anslutning. Kraftverksintaget stängs av med två stycken spettluckor med vardera fria bredden 1,03 m. Intagets tröskel ligger på höjden +108,85 m. Sidoutskovet fungerar även som flyktväg för fisk som har hamnat i tilloppskanalen. I intaget finns ett intagsgaller placerat och framför detta finns det en gallerdurk.

Den befintliga stenbarriären/överfallsdammen kan avbörda cirka 19 m³/s utan att det sker någon överrinning av kanalkanten. Med fullt öppet luckutskov kan avbördas cirka 22,4 m³/s utan överrinning.

Vid högsta högvattenföring 16,2 m³/s sker det en överrinning av stenbarriär/överfallsdamm med cirka 0,29 m. Det har då inte tagits någon hänsyn till läckage mellan stenarna i kanalkantens övre del. Kraftverkets drivvattenföring på 1,85 m³/s tillkommer också.

Maskinstationen är direkt sammanbyggd med den gamla kvarn- och snickeri-byggnaden. Däri finns maskinutrustningen som kan sägas vara placerad på samma ställe där tidigare vattenhjul och turbiner funnits. Utrustningen byttes år 2010. Turbinen har en slukförmåga på 1,85 m³/s vid fallhöjden 4,1 m.

Kraftverkets drivvattenföring leds via en cirka 60 m lång och 3,5 m bred utloppskanal. Kanalbotten närmast kraftverket ligger på höjden +104,80 m.

Ombyggnader och verksamhet

Den enda planerade åtgärden i dammen består i att bygga en fiskväg i stenbarriärens delvis raserade högra del i form av stryk/ramp. Fiskvägen genom dammbyggnaden planeras i form av en typ av smalare bäckfåra som byggs upp med natursten i form av en ramp från huvudfåran till uppdamningen på dammbyggnadens högra sida. En provisorisk bro planeras att uppföras för att underlätta anläggandet av fiskvägen.

I maskinstationen planeras det inte för några åtgärder. Befintlig maskinutrustning som är från 2010 avses att bibehållas intakt i det utförande den har i dag. I intagspartiet placeras ett fingaller med lutningen 30-35 grader och ett avstånd mellan gallerstavarna på 22 mm. Utloppskanalen kommer att rensas på de nedfallna stenar och massor som under årens lopp har hamnat där. Åtkomsten av anläggningen under arbetstiden kommer att ske genom utnyttjande av befintliga vägar.

Planerade åtgärder i utloppskanalen kommer att utföras under lågvattenföring med en fångdamm i utloppskanalens inlopp med huvudfåran. Byggande av fiskväg planeras likaså att ske under lågvattenperiod. Sökanden avser inte att lägga ut någon fångdamm för bygget av fiskvägen, utan under detta arbete styrs huvuddelen av vattenflödet mot kraftverket och genom den regleringsanordning som finns i tillloppskanalen.

De rensningsmassor som tas upp ur utloppskanalen har beräknats till maximalt cirka 5 m³ och kommer att deponeras på piren mellan kanalen och huvudfåran.

Efter huvudförhandlingen har sökanden kompletterat ansökans beskrivning av fiskväg för upp- respektive nedströmsvandring i huvudsak enligt följande.

För uppströmsvandring fungerar sannolikt den sluttande dammen/stenbarriären redan idag för öring och elritsa vid lite högre vattenföringar. Genom att definiera en fåra i stenbarriärens högra sida och skapa ett mer svagt sluttande stryk av naturmaterial kommer funktion för uppströmsvandring av elritsa och öring att möjliggöras. Uttaget i dammen måste anpassas till lägsta förekommande flöden, d.v.s. 150 l/s och stryket måste göras tätt så att inte vattnet sipprar mellan stenarna. Eftersom det handlar om små fiskindivider bör inte vattendjupet i stryket överstiga 20 cm.

Däremot är det väsentligt att anläggningen inte skapas i trappstegsformationer så att uppströmsvandrande fiskar måste ”hoppa” eftersom vare sig stationär öring eller elritsa har dokumenterats klara detta.

Genom att kila naturblock och stenar med början nedifrån kommer dessa att tryckas fast och därmed minimera framtida underhåll. I den ränna/stryk som skapas för 150 l/s är det väsentligt med tillräckligt ojämn botten för att hålla ner vattenhastigheten till under 0,5 m/s så att även små och unga individer ska kunna använda rännan. Denna vattenhastighet bibehålls även när flöden blir mycket höga eftersom vattnets friktion mot den ojämna botten inte ändras särskilt. Ifall fiskar skulle välja utloppskanalen för uppströmsvandring, vilket kan studeras med t.ex. elfiske, kan fysisk avledare anbringas i utloppskanalens nedersta del. Denna kan förslagsvis utföras som hängande kättingar, eventuellt med markerande band. Avståndet mellan kättingarna behöver inte vara tätare än 10 cm, men de måste nå ned till botten och vara möjliga att lyfta upp under vintern för att undvika isbildning kring dem. Vare sig strömstationär öring eller elritsa vandrar under den kallaste årstiden.

Fiskvägens inlopp förläggs som en fast tröskel på nivån +109,67 m. Vid dämmningsgräns +109,95 m kommer det att rinna fram cirka 290 l/s i fiskvägen, vid 150 l/s kommer vattennivån i fiskvägen vara +109,84 m. Sökanden avser att flytta upp nivåkännaren till tillloppskanalens inlopp så att kraftverket slår ifrån när vattennivån tenderar att gå under +109,84 m. I huvudsak innebära det att när tillflödet så medger kommer det att släppas 290 l/s i fiskvägen. Fiskvägen kommer att få en bredd på 1,00 m. Den naturliga lutningen är cirka 3 – 4 %. Fiskvägen bör därmed ha samma lutning, vilket erfordrar upptröskling på en sträcka av cirka 25 – 30 m. Flödet kommer att variera mellan 150 – 290 l/s och vattennivån mellan 17 – 28 cm.

Beträffande nedströmsvandring har endast enstaka öringar fångats som är längre än 30 cm medan de flesta är betydligt mindre. Elritsan blir sällan 10 cm lång. Det handlar alltså om i huvudsak mycket små fiskar, vilket medför att det inte finns någon praktisk möjlighet att skapa ett intagsgaller med en tillräcklig täthet för att inte fiskar ska kunna passera. Det är väsentligare att vattenhastigheten genom intagsgallret kan hållas så låg som möjligt. Vare sig öring eller elritsa har visat sig benägna att tränga sig in mellan galler, varför den ytliga avledaren vid intagsgallret

ska fungera väl. Genom att vattenhastigheten där blir högre till avledaren än genom gallret samtidigt som ”vägen är ren” kommer öring och elritsa att använda denna väg ifall de ska vandra.

Den befintliga avledaren behöver kompletteras genom att en gummimatta monteras i den övre delen för att skapa en mjukare övergång. Även rörets mynning i huvudfåran bör korrigeras genom att botten grävs ur där vattnet når huvudfåran, så att en grop med diametern ungefär 1 m och djupet 0,5 m skapas.

Skulle fisk i alla fall söka sig till intagskanalen bör ett lämpligt alternativ vara att anbringa en fysisk avledare diagonalt uppströms intagskanalen, för att på så vis styra eventuell nedströmsvandrande fisk mot huvudfåran. Lämplig teknik kan vara en tät läns ner till 0,5 m djup. Dammen/stenbarriären utgör inget hinder för nedströmsvandring av någon fiskart eller storlek.

Den bräda som idag ligger i den befintliga flyktvägen kommer att sänkas med 15 cm och få bredden 15 cm varigenom man får ett ständigt flöde på minst 25 l/s samtidigt som fallhöjden avsevärt minskar. Sökanden ser det som den enda rimliga lösningen att den definitiva utformningen sker i samråd med härför befintlig expertis.

Höjdsystem

Alla höjder gällande denna ansökan är relaterade till rikets höjdsystem RH 70. Som huvudfix för vattenföretaget föreslås ett kryss i sten där vägen till Hässlehult tar av från landsvägen Råstorp-Vivljunga, cirka 90 meter öster vägskalet. Höjdfixen är belägen på höjden +106,49 m.

Sakägare

Förutom Fagerdala 1:8 uppges verksamheten beröra fastigheterna Fagerdala 1:9, 1:12-14 samt 1:17, samtliga i Markaryds kommun.

Hydrologi och vattenhushållning

Flödesstatistik har inhämtas genom proportionering mot angivna flöden hämtade från SMHI:s mätstation vid Nore kvarn. Mätstationen har sin belägenhet cirka 4 km nedströms Fagerdala kraftverk.

Högsta högvattenföring (HHQ) 16,2 m³/s

Medelhögvattenföring (MHQ)	11,6 m ³ /s
Medelvattenföring (MQ)	1,86 m ³ /s
Medellågvattenföring (MLQ)	0,24 m ³ /s
Lägsta lågvattenföring (LLQ)	0,15 m ³ /s
Avrinningsområde	85 km ²

Det befintliga kraftverket dämmer i dag till cirka + 109,95 m och som högst till +110,24 m vid högsta högvattenföring i vattendraget. Variationen av uppströmsvattenytan beror på att dammbyggnaden utgörs av en stenbarriär med ett mindre luckutskov. Sökanden avser inte att förändra den sedan lång tid tillbaka hävdade högsta dämningssgränsen och inte heller att ändra på kraftverkets nuvarande drivvattenföring på 1,85 m³/s.

Vattenkraftverket har under årens lopp delvis använt sig av 0-tappning i huvudfåran. Efter sökandens förvärv av kraftverket har det på grund av läckage alltid på frivillighetens basis släppts vatten bredvid kraftverket, d.v.s. man har med avsikt inte tätat dammbyggnaden. Storleken på den frivilliga fritappningen har inte klarlagts. Sökanden föreslår nu att det bestäms en minimitappning på 0,2 m³/s vilket motsvarar medellågvattenföringen eller cirka 12 % av medelvattenföringen. Om tillrinningen är mindre skall tillrinningen släppas fram. Minimitappningen skall i första hand släppas i fiskvägen. För kraftverkets praktiska drift erfordras rätt att avsänka vattennivån vid intaget till +109,70 m.

Sökanden avser att placera en pegelskala på lämplig plats i dammbyggnaden, med dämningss- och sänkningsgräns tydligt markerad.

Planfrågor och områdesskydd

Vänneån omfattas inte av några riksintressen enligt översiktsplanen. Sträckan inom Markaryds kommun omfattas inte heller av några biotopskydd, nyckelbiotoper, naturvårdsavtal eller kulturhistoriska bevarandevärden. Området ligger inom riksintresse för totalförsvaret utgörande samrådsområde för höga objekt.

Miljökonsekvenser

Inga hinder mot den befintliga anläggningen kan identifieras i Markaryd kommuns

översiktsplan. Anläggningen påverkar inte försvarets aktiviteter. Någon påverkan på friluftsliv kan inte identifieras.

En vandringsväg genom dammbyggnaden planeras samt en ständig minimitappning till huvudfåran vilket bidrar till förbättrade livsvillkor för bottenfauna och fisk samt möjliggör att God ekologisk status kan uppnås på sträckan. Ytterligare försiktighetsåtgärder är ett lutande intagsgaller samt en flyktväg från intaget. En alternativ placering är inte motiverad. Ett nollalternativ bedöms inte vara aktuellt. Alternativt bör ett nollalternativ rimligen innebära att anläggningen i Fagerdala fortsätter ha den utformning den har idag, d.v.s. att ingenting görs såsom det får förstås utifrån Regeringens Prop. 1997/98:45 s. 289 (*En beskrivning av alternativet att allt förblir oförändrat, dvs att anläggningen eller åtgärden inte kommer till stånd, nollalternativet, skall också alltid redovisas*). Det skall alltså inte redovisas ett fiktivt nollalternativ utan utifrån faktiskt rådande förhållanden. Detta skulle strikt tolkat medföra att anläggningen fortsätter drivas som idag vilket dock inte är förenligt med sökandens uppfattning.

Anläggningen har funnits i det närmaste i det skick den har idag under flera hundra år och några nya anläggningsdelar tillkommer inte. Vandringsvägen kommer att i möjligaste mån byggas upp med natursten från området.

Anläggningen hindrar inte att Sveriges miljömål för Sjöar och vattendrag kan uppnås och bidrar till andra mål såsom i första hand Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och Bara naturlig försurning. Anläggningen bidrar till energieffektivisering genom sitt decentraliserade läge.

Tillåtlighet

Tillåtlighet enligt 2-4 kap. miljöbalken

Sökanden har erfarenhet av skötsel och drift av vattenkraftverk såsom mångårig innehavare av ett flertal kraftverk. Därigenom anser sig sökanden ha den kunskap som erfordras enligt MB:s bestämmelser.

Planerat arbete med lagligförklaring och byggande av fiskväg torde inte kunna medföra några risker för människors hälsa eller några skador på miljön.

Sökanden avser att för kraftverkets drift använda miljövänliga oljor och ställa krav på blivande entreprenör för byggande av fiskväg att de maskiner som denne skall använda likaså innehåller oljor som inte på något sätt kan skada miljön.

Lagligförklaringen av Fagerdala kraftverk innebär ett fortsatt nyttjande av en förnybar energiproduktionskälla helt i enlighet med förnybarhetsdirektivet och FN:s klimatpanels rekommendationer, då det ersätter fossila bränslen. Härigenom hushålles med andra råvaror och kretsloppet tillämpas.

Val av plats är given på grund av den nuvarande dammanläggningens och det befintliga kraftverkets läge.

Sökanden anser det uppenbart att hinder mot företaget inte kan mötas ur allmän planeringssynpunkt. Planerad åtgärd motverkar inte heller intentionerna i Markaryds kommuns översiktsplan.

Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

För att lagligförklara Fagerdala vattenkraftverk och trygga dess fortsatta drift krävs en beräknad investering på 0,9 milj. kr. Miljöåtgärderna (fiskväg) har kostnadsberäknats till 0,6 milj. kr och återställningsarbeten i utloppskanalen till 0,05 milj. kr och domstolskostnader till 0,25 milj.kr. Produktionen ett normalår kan beräknas till cirka 300 000 Wh, vilket ger en bruttointäkt på 135 000 kr.

I och med att huvudorsaken till det ansökta vattenverksamhetsföretaget är att bygga en fiskväg, så uppstår enbart en miljönytta med planerat genomförande och uppfyller därmed tillåtligheten enligt bestämmelserna i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Domar i målen M 2767-15 (Bergfors kraft), M 7542-15 respektive M 7539-15 ger en vägledning beträffande de krav som kan ställas på en ansökan och vad som i första hand skall prövas i ett miljömål. Domstolsutslagen visar enligt sökanden också på att dammbyggnaden med dämning vid Fagerdala inte kan ifrågasättas. Utslaget visar också då på att 0-alternativet inte kan vara en jungfruelig strömsträcka. Sökanden vill även hänvisa till mellandom i mål M 830-15 avseende fastigheterna Forshyttan 1:94 m.fl. Av åberopad dom framgår att det anses ha uppstått ett nytt varaktighetstillstånd i ett vattendrag efter 50 år.

Verkställighetsförordnande

Skäl till yrkat verkställighetsförordnande att det är angeläget att påbörja arbetet med fiskvägen.

YTTRANDEN

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från att yttra sig.

Carin och Jerker Jorlén, ägare av fastigheten Fagerdala 1:17, har anfört att de kan konstatera att en överfallströskel och en planerad fiskväg i form av en ramp planeras att byggas på och anslutas till deras mark i Vänneån. Vad detta innebär för deras fastighet är oklart. De kräver att arbetet med fiskvägen och tillkommande markarbeten som berör deras fastighet redovisas och markeras på en fastighetskarta med utsatta fastighetsgränser, vilka åtgärder som skall utföras manuellt och maskinellt samt var och vilka intrång på deras fastighet som kommer att ske i samband med arbetet samt vem som skall stå för de ekonomiska kostnaderna som uppkommer i samband med byggandet av fiskvägen och för de kostnader som kan kunna komma i framtiden för underhåll av vidtagna arbeten. De accepterar inte att deras fastighet drabbas av eventuella kostnader och skötselansvar i framtiden.

Under huvudförhandlingen har Jerker Jorlén uppgett att han vidhåller att det måste utredas var gränsen mellan hans fastighet och sökandens fastighet är belägen.

Kammarkollegiet har i första hand yrkat att ansökan ska avvisas och för det fall domstolen inte anser att ansökan ska avvisas att domstolen förelägger sökanden, vid äventyr av avvisning, att komplettera ansökan på sätt som anges nedan. Kollegiet har redovisat sin inställning enligt bl.a. följande.

Enligt Kammarkollegiets mening är det av Börje Josefssons ansökan inte möjligt att utläsa vad han ansöker om lagligförklaring av. Såvitt kollegiet uppfattar uppgifterna i ansökan har ett antal anläggningsdelar renoverats eller bytts ut i vart fall under de senaste åren. Det går inte att utläsa exakt vad som renoverats/bytts ut eller när detta skett.

Vid en genomgång av miljökonsekvensbeskrivningen (MKB:n) konstaterar kollegiet att den har sådana brister att det inte är möjligt att utifrån dess nuvarande omfattning kunna ta ställning till ansökan. Kammarkollegiet yrkar därför att domstolen ska förelägga sökanden att komplettera MKB:n.

Av MKB:n framgår att någon bottenfaunaundersökning ”i direkt anslutning till den aktuella platsen” inte har utförts. Kammarkollegiet yrkar därför att domstolen ska förelägga sökanden att komplettera MKB:n med sådan undersökning.

Kammarkollegiet anser att djupet i den föreslagna faunapassagen bör vara minst 20 cm räknat som fritt vattendjup, d.v.s. ovanför uppstickande bottensubstrat. Ett krav som bör ställas på en faunapassage är att den fungerar vid både hög- och lågvattenföring. Som villkor har sökanden yrkat att alltid släppa en minimivattenföring om totalt 200 l/s i fiskväg/huvudfåra. Av aktbilaga 27 framgår dock att flödet i fiskvägen kommer att variera mellan 150-290 l/s. Enligt kollegiets uppfattning framgår inte av underlaget hur sökanden ska säkerställa den föreslagna minimitappningen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har efter en genomgång av ansökningshandlingarna gjort bedömningen att underlaget behöver kompletteras för att länsstyrelsen ska kunna ställning i nödvändiga delar. Huvudsakligen behöver ansökan enligt länsstyrelsen kompletteras vad avser nollalternativ, driftsform, detaljprojektering för fiskvandnings- och flyktvägar samt underlag för lagligförklaring samt den samhälls-ekonomiska bedömningen. Innan ansökan i dessa delar har justerats och kompletterats anser länsstyrelsen att erforderligt underlag för att ansökan ska kunna prövas saknas.

Länsstyrelsen har vidare yrkat att

- intagsgallrets spaltvidd ska fastställas till 12 mm i enlighet med bästa möjliga teknik,
- arbetstiden ska bestämmas till 3 år,
- fixpunkt för dämningegräns ska även anges med z-koordinat,
- plats för pegel ska anges,

- villkor om kontrollprogram ska läggas till i eventuellt tillstånd. Detta ska inkludera särskilda villkor om drift och skötsel av fiskvandringssväg och flyktöppning.

Under huvudförhandlingen har länsstyrelsen motsatt sig att verkställighetsförordnande meddelas samt begärt att sökanden inhämtar länsstyrelsens, som tillsynsmyndighet, synpunkter vid större regleringar, för det fall sökanden får tillstånd till en så pass hög regleringsamplitud som uppges i ansökan. Länsstyrelsen har också begärt ett villkor beträffande när sökanden kan göra dessa regleringar samt därutöver anfört bl.a. följande.

Länsstyrelsen anser att fiskvägen måste prioriteras och att det är svårt att få en uppfattning gällande hur den planerade fiskvägen ska konstrueras. Det är mycket osannolikt att den betongtrumma som nyttjas som flyktväg med utlopp i naturfåran kommer att fungera väl som nedströmpassage. En tydlig ritning av flyktvägen och förklaring av funktionen är nödvändig. Med tanke på fiskens storlek i Vänneån ska galleret ha 12 mm spaltvidd. Ett galler med 22 mm anses vara ett s.k. grovgaller.

När det gäller föreslagen lösning på nedströmpassagen anser länsstyrelsen att sökandens förslag är långt ifrån bästa teknik. Förslaget är inte utformat efter fiskens beteende utan efter befintliga konstruktioner. Användandet av en läns för att avleda fisk mot flyktvägen är direkt olämpligt. Istället bör snedställda fingaller användas för att styra fisken mot flyktöppningen.

Vad avser föreslagen lösning för uppströmsvandring instämmer länsstyrelsen inte i att fiskvandring redan idag fungerar vid högre vattenföringar, med möjligt undantag för större öringar. Vidare bestrids att ett större djup än 20 cm i uppströmpassagen skulle vara ett problem för små fiskindividers vandring. Djupet bör tvärtom vara minst 20 cm, räknat som fritt vattendjup, d.v.s. ovanför uppstickade bottensubstrat. Sökanden anger att strykets lutning ska vara 3 – 4 %, en försämring gentemot ansökan. Länsstyrelsen anser att 2 – 3 % ska kvarstå. När lutningen ökas ställs högre krav på att dimensionera fiskvägen så att alla fiskarter kan passera. Länsstyrelsen är också mycket tveksam till uppgiften om att vattendraget har en naturlig lutning på 3 – 4 %, det framstår som osannolikt att den aktuella delen av vattendraget ned-

ströms överfallsdammen har en så hög lutning. Uppgifter om strykets utformning saknas fortfarande. Strykets bredd har angetts till en meter, men det är oklart om det gäller botten-, inloppets eller strykets bredd vid maxflöde. Vidare framgår inte hur mycket material som krävs för att bygga det. Att kila naturblock och sten i strykets botten kan sannolikt inte göra stryket tillräckligt tätt. Länsstyrelsen kan även konstatera att sökanden inte lämnat några uppgifter om förutsättningarna för anlockning till uppströmpassagen, vilket är en central faktor för dess funktion.

BEMÖTANDE AV SÖKANDEN

Carin och Jerker Jorlén: Sökanden avser att använda sig av den befintliga dammbyggnaden, som sökanden är ägare till enligt äldre handlingar som har redovisats i ansökningshandlingarna. Fiskvägen kommer att anslutas i den befintliga dammbyggnaden/stenbarriären och inte beröra Jorléns fastighet Fagerdala 1:17.

Vid byggande av fiskvägen kommer man att använda sig av en s.k. militärbro som förläggs över tilloppskanalen på sökandens fastighet. Där kan sökanden ta över erforderlig maskin fram till dammbyggnaden/stenbarriären. Fiskvägen genom dammbyggnaden/stenbarriär planeras i form av en typ smalare bäckfåra som byggs upp med natursten i form av en ramp från huvudfåran till uppdämningen på den sidan där delvis dammbyggnaden/stenbarriären har havererat, d.v.s. i den högra sidan sett i strömriktningen. Arbetena kommer således bara att utföras på sökandens fastighet och i det vattenområde som sökanden disponerar.

Sökanden kommer att stå för samtliga kostnader som uppkommer vid byggande av fiskväg och likaså för de framtida kostnader som kan uppstå. Jorléns fastighet kommer inte att drabbas av några kostnader varken i samband med byggnationen eller i framtiden.

Kammarkollegiet: Kammarkollegiets synpunkter är något svårförståeliga eftersom det har redogjorts för huvuddelen av efterfrågade delar i ansökningshandling. Sökanden skall ändå försöka att besvara kollegiets synpunkter.

Både den tidigare ägaren och Börje Josefsson har handlat i god tro utifrån tidigare beslut och genom länsstyrelsens myndighetsutövande haft uppfattningen att an-

läggningen är laglig. Ägaren innan den som sålde anläggningen till Börje Josefsson var villig att sälja fallrättigheterna till länsstyrelsen men myndighetens konsult ansåg inte detta vara ekonomiskt försvarbart. Länsstyrelsens agerande kan uppfattas som vilseledande myndighetsutövning.

Kammarkollegiet kräver en bottenfaunaundersökning intill vattenkraftverket. Sökanden har tydligt redogjort för de bottenfaunaundersökningar som utförts i närområdet. Den aktuella sträckan är alltid vattenförande men har litet mera karaktären av strömmande vatten än vad som är fallet på platsen för bottenfaunaundersökningen nedströms. Bottenfaunan i huvudfåran förbi kraftverket bedöms ändå vara i det närmaste densamma som i resterande del av Vänneån med samma bottenförhållanden. Någon orsak till att en bottenfaunainventering skall genomföras har inte angivits av Kammarkollegiet. Ingen påverkan kommer att ske i huvudfåran mer än att man bygger en vandringsväg vilket givetvis är till gagn även för bottenfaunan. Det sker inte några utsläpp till vattendraget (överfallsdamm och manuellt driven lucka) och kommer inte att göra så i framtiden heller vad den aktuella verksamheten beträffar. Utifrån detta har det bedömts att bottenfaunaundersökning inte tillför ärendet något av vikt.

Det kan vidare konstateras att Vattenmyndigheten, som enligt Ramvattendirektivet har skyldigheten att undersöka och övervaka vattenstatusen, konstaterat att bottenfaunan i Vänneån har hög status. Se vidare under punkten 18:8 i inlämnad MKB.

I MKB:n på sidan 4, 19, 28 och 30 framgår det tydligt att Börje Josefsson avser att släppa en ständig minimitappning. Tappningen har satts till 200 l/s enligt fiskeexperten Lars-Göran Pärklints förslag vilket redovisats på sidan 12 i MKB:n. Att sökanden ämnar släppa en minimitappning framgår även under rubriken "Villkor" punkten e i ansökan.

Att det finns en flyktväg på platsen framgår på sidorna 4, 26, 31 och 39 i MKB:n. Intagsgallret och planen att detta skall få en flackare lutning finns beskrivet på sidorna 4, 16 och 26 i MKB:n samt under punkten c under rubriken "Villkor" i ansökan.

Vad Kammarkollegiet anser vara 0-alternativet är litet oklart. En redogörelse för alternativet finns under rubriken Nollalternativ på sidan 18 i MKB:n. Återigen bör det påpekas att man handlat i god tro då länsstyrelsen efter ombyggnation ansett och i beslut skrivit att anläggningen är laglig.

En tjugondel av produktionsvärdet avser en framtida omprovning av ett eventuellt erhållet tillstånd i förevarande provning.

Sökanden ansöker nu om tillstånd för Fagerdala kraftverk och har därmed accepterat domstolens utslag i ärendet. För den skull behöver inte sökanden dela länsstyrelsens uppfattning eller utslaget i den lagakraftvunna domen från den 7 juni 2013 att inte urminnes hävd skulle vara ett tillstånd med rättskraft. Uppfattningen att urminnes hävd är ett tillstånd med rättskraft delas av författare till Miljöbalken och Vattenverksamhetsutredningen.

Sökanden är överens med kammarkollegiet och länsstyrelsen beträffande ordnande av fiskväg och flyktväg. Sökanden önskar samarbeta med länsstyrelsen för att utarbeta väl fungerande lösningar.

Sträckan i huvudfåran som påverkas är 150 m och fallhöjden är 4,1 m. Det ger en lutning på 2,73 %. Eftersom lutningen inte är likformig, så bör i vissa delar lutning av huvudfåran vara mellan 3 – 4 %. Sökanden kan dock acceptera en lutning på mellan 2 – 3 % i fiskvägen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Om en befintlig verksamhet bedrivs med eller utan tillstånd har ingen inverkan på nollalternativet i sig. Att bestämma ett årtal som man skall utgå ifrån för att beskriva ett nollalternativ är inte rätt. Om nollalternativet ska beskrivas så som det får förstås att länsstyrelsen menar bör man gå tillbaka till tiden före tillkomsten av industrialiseringen på platsen. Givetvis hade vattendraget då inte någon dammbyggnad, kvarn/såg eller vattenkraftverk. En beskrivning av hur framförallt den lokala faunasammansättningen såg ut på den tiden och dess utveckling/avveckling fram till idag kan inte göras på ett trovärdigt sätt.

Det har i MKB:n tydligt redogjorts för hur fiskvägen är tänkt att byggas upp. Det har också i MKB:n angivits var man tänkt anlägga fiskvägen samt alternativa

platser om huvudalternativet skulle inkräkta på angränsande fastighet. Dammbyggnaden har dock, i fiskebefrämjande syfte, tidigare öppnats upp på platsen för huvudalternativet och att förbättra fiskvägen på angiven plats torde medföra minst påverkan i vattendraget samt befintlig dammbyggnad, som ändå måste byggas upp igen på höger sida om fiskvägen placeras på vänster sida.

Att in i minsta detalj beskriva fiskvägen låter sig inte göras teoretiskt. Det är inte möjligt för någon att via en ritning vid skrivbordet, oavsett hur detaljerad den är, kunna avgöra huruvida den kommer att fungera i verkligheten.

Beträffande minimitappningen framgår det av MKB:n att denna tappas direkt till huvudfåran genom fiskvägen som i huvudalternativet är tänkt att placeras på redan öppnad plats i dammbyggnaden. Det framgår också att vandringsvägen är planerad att utformas som en naturlig fåra genom dammbyggnaden.

Länsstyrelsens resonemang omkring tappning genom huvudfåran vid låga och höga flöden får förstås som att vatten alltid skall gå i fiskvägen, även vid låga flöden. Givetvis kommer fiskvägen att läggas på en nivå så att vatten alltid strömmar genom denna. Att vatten kommer att gå genom fiskvägen vid höga flöden är självfallet.

Sökanden kommer inte att utnyttja någon regleringsamplitud för kraftverkets generella drift. Sökanden kommer inte att reglera vattennivån för driften av kraftverket. Sökanden kommer inte att köra on-off drift. Sökanden kommer endast att driva kraftverket som ett strömkraftverk.

Beträffande material till fiskvägen har sökanden aldrig tänkt sig sprängsten. Det har i MKB:n redogjorts för tänkt utformning och materialval.

Av ansökan framgår att sökanden begär lagligförklaring av anläggningsdelarna, vilket närmare har beskrivits som dammbyggnad/stenbarriär, inloppskanal, maskinstation, kraftverksintag och utloppskanal. Dammbyggnad/stenbarriär med utskov, inloppskanal, intag och utloppskanal torde tveklöst ha tillkommit före år 1919 års vattenlag. Därefter har det som alltid sker i en kraftanläggning att det av säkerhetsskäl erfordras mindre underhållsarbeten och förstärkningsarbeten enligt de före-

skrifter som finns i äldre och nya vattenlagen och i MB. Sökanden är av den uppfattningen att dessa mindre arbetena har varit av den omfattningen att de på intet sätt har varit till skada för allmänna och enskilda intressen.

Givetvis skall den som driver ett kraftverk vidta åtgärder så att skadan inom rimliga mått kan avhjälpas. Anläggningen är en investering som Börje Josefsson gjort i god tro till följd av länsstyrelsens tidigare ställningstagande och godkännande av utförd effektivisering och därutöver skrivningen att anläggningen ansågs laglig. Att ta med kostnader för tidigare anläggningsdelar medför dubbel betalning vilket inte är förenligt med svensk rättstillämpning.

Gallret är ett α -galler med planerad 30 – 35° lutning i vertikalplanet. Lutningen kommer att anpassas till den befintliga flyktvägen. Ett β -galler är inte lämpligt med hänsyn taget till anläggningens placering.

Kravet på 12 mm spaltvidd utgör inte bästa möjliga utprovade teknik och definitivt inte bästa möjliga teknik vad avser driften av kraftverket. Enligt HaV 2013:14 s. 30 har fiskanpassade galler som utvärderats med god funktion haft 18 mm (Calles m fl 2012). Galler med tätare mellanrum har ännu inte utvärderats. Det kan inte av sökanden krävas en teknik som inte ännu är utprovad utan på experimentstadiet. Man får inte glömma att bästa möjliga teknik inte enbart gäller försiktighetsåtgärderna utan även verksamheten som i detta fall utgör en förnybar energikälla helt i enlighet med EU:s direktiv 2009/28/EG.

I ansökan har angivits att man för kraftverkets praktiska drift önskar få sänka till +109,70 m. Detta innebär att man t.ex. vid nödvändiga reparationer eller underhållsarbeten tillfälligt kan sänka av vattennivån så att arbetena kan utföras i säkerhet för dem som utför dessa. För övrigt är det den naturliga tillrinningen som reglerar Vänneåns vattenflöde. Någon påverkan nedströms utloppskanalen och uppströms dammen sker överhuvudtaget inte på grund av kraftverksdriften. Dammen är, precis som länsstyrelsen skriver, för liten för att ägna sig åt någon form av intermittent drift. Den av länsstyrelsen befarade omfattande påverkan på Vänneån uppstår därmed inte heller.

Att i ett tillstånd för ett vattenkraftverk inte ange någon dämmnings- eller sänkningsgräns är inte relevant.

Länsstyrelsen kan givetvis anvisa platsen för pegelskalan om en sådan anses nödvändig med tanke att man inte anser att det behövs någon dämmnings- eller sänkningsgräns. Någon korttidsreglering har det aldrig varit tal om, inte ens vid samrådet med länsstyrelsen.

Länsstyrelsen efterlyser att fixpunkten för dämmningsgränsen skall anges med z-koordinat. Z-koordinaterna är detsamma som höjdangivelserna i ansökan. Det innebär att dämmningsgränsen har z-koordinat = 109,95 och huvudfixen har z-koordinat = 106,49.

SMHI:s mätstation vid Nore kvarn är belägen nedströms Fagerdala. En viss tillrinning sker på sträckan mellan Fagerdala och Nore kvarn. Värdena därifrån måste alltså justeras med avdrag för det lokala tillrinningsområdet mellan platserna. Den naturliga tillrinningen vid Fagerdala har beräknats till 240 l/s. Enligt SMHI:s vattenwebb är den stationskorrigerade MLQ 260 l/s såsom länsstyrelsen uppger men den totala naturliga vattenföringen vid Nore kvarn är 200 l/s. Detta betyder att MLQ är ännu lägre vid Fagerdala än vad som beräknats.

Det stationskorrigerade flödet på 260 l/s avser flöden nedströms mätstationen. Den aktuella mätstationen vid Nore kvarn är därutöver belägen cirka 4,5 km vattenvägen nedströms Fagerdala. Det kan antas att tidigare anlita fiskeexpert L-G Pärklint utgått från den naturliga MLQ vid Fagerdala i sin bedömning.

Sökanden anser att det finns behov av 5 år byggtid för att kunna avvakta lämplig tidpunkt med tanke på vattenflöden. Byggnad av fiskväg bör utföras vid lågvatten för att minimera eventuella grumlingskador och det kan innebära att det tar något år innan det blir optimalt.

Länsstyrelsen hävdar att öringen i Vänneån är ”mycket tålig mot sura och humösa förhållanden”. Något som styrker Länsstyrelsens antagande har inte presenterats. I detta sammanhang spelar det dock inte någon roll då öringstammen uppges vara

livskraftig, vilket även senare provfisken visar, samt att Börje Josefsson avser att anlägga en vandringsväg så att ett större område nås.

Sökanden ser inte några problem med att kontakta länsstyrelsen inför större regleringar och att fiskeexperten för fiskvägen ska godkännas av tillsynsmyndigheten. Vidare accepterar sökanden att sänkingsgränsen höjs till +109,9 m om domstolen finner det lämpligt samt att anmälan ska göras till länsstyrelsen i de fall ytterligare sänkning behövs.

Sökanden har aldrig hävdats att inte det är möjligt att räkna ut vattenhastigheten i gallret. I samband med föreslagen ombyggnation av intaget (med snedställt galler) kommer sökanden att tillse att vattenhastigheten inte kommer att överstiga 0,4 m/s.

För nedströmsvandring finns inga belägg för att ”vattnet ska ha en successivt accelererande hastighet” utan det väsentliga är att vattenhastigheten är tydligt högre till och genom flyktöppningen än genom gallret. Det blir därför viktigt att inte intagsgaller skapas med för hög vattenhastighet. Avstånd mellan galler är inte avgörande i sig utan vattenhastigheten blir avgörande. Ål är känd för att ”krypa” igenom galler, men det finns inga vetenskapliga belägg för att öring eller elritsa skulle ha samma beteende. Elritsa är en liten fisk, vilken kan ha kroppsbredd på enstaka mm, vilket medför att galleravstånd skulle bli närmast obefintligt för att teoretiskt fungera som fysiskt hinder. Detta blir således en orimlig lösning. Att göra den befintliga avledaren mjukare, genom t.ex. en gummimatta, minskar risken för eventuella skador för nedströmsvandrande fisk. Det är även väsentligt att avledaren görs så kort som möjligt för att stressa fisken så lite som möjligt.

För uppströmsvandring är avgörande vilken vattenhastighet som skapas närmast botten. I synnerhet är detta viktigt för små och svagsimmande individer. Eftersom det är känt att fiskars uppströmsvandring helst företas närmast botten, blir länsstyrelsens teori om minst 20 cm vattendjup ”ovanför uppstickande bottensubstrat” just teoretisk och i mycket liten grad verklighetsförankrad. När det gäller anlockning till ingången i faunapassagens nedströmsdel måste detta anpassas på plats. Det är välkänt att t.ex. öring gärna har ”skydd över huvudet” för att uppehålla sig längre tid på en plats. Det är därför något som måste skapas vid anläggningen. Det är även

viktigt att skapa en tydlig och definierad ström, vilken bör avvika vattenhastighetsmässigt från den normala vattenhastigheten vid lägre flöden, för att skapa anlockning. Både öring och elritsa är kända för att söka sig fram vid uppströmsvandring, en teknik som avviker tydligt från t.ex. lax med sitt mer direkta vandringsbeteende.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 53 587 kr, fördelat på arbete 62 timmar á 800 kr respektive resa och logi med 3 987 kr.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader omfattande 107 timmars arbete med totalt 85 600 kr. Under målets fortsatta handläggning har länsstyrelsen yrkat ytterligare ersättning med totalt 8 800 kr för 11 timmars arbete med sammanställning av yttrande.

Börje Josefsson har vitsordat 15 000 kr som skälig ersättning för kammarkollegiets närvaro vid huvudförhandlingen (8 timmar) och en viss förberedelse m.m. (8 timmar) men bestritt kollegiets kostnadsräkning i övrigt. Han har vidare vitsordat en ersättning till länsstyrelsen län för 12 timmar á 800 kr för upprättande av en skrivelse på 6 sidor (2 tim/sida) och för 8 timmar á 800 kr för närvaro vid domstolsförhandlingen, totalt 20 timmar á 800 kr =16 000 kr samt för den yrkande ytterligare ersättningen för sammanställning av yttrande med 6 400 kr.

DOMSKÄL

Rådighet

Börje Josefsson har som ägare till strömfallsfastigheten Fagerdala 1:8 erforderlig rådighet över vattenverksamheten.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen anser att den av Börje Josefsson upprättade miljökonsekvensbeskrivningen inklusive ingivna kompletteringar uppfyller kraven enligt 6 kap. miljöbalken. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Lagligförklaring

Av 17 § första stycket lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (MP) framgår

att om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos mark- och miljödomstolen. En lagligförklaring får enligt fjärde stycket förenas med villkor. En förutsättning för laglighetsprövning är alltså att tillstånd saknas eller att tillståndsfrågan är oklar men det har ingen betydelse om tillståndsskyldighet har förelegat eller inte (prop. 1997/98:45 del 2 s. 391).

Av utredningen i målet framgår inte annat än att tillstånd saknas för såväl turbin-driften som dammanläggningen. Förutsättningen för laglighetsprövning enligt 17 § MP är därmed uppfylld. Det är dock endast själva anläggningen, i det här fallet dammanläggningen m.m., som kan lagligförklaras.

Vid bedömningen av lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före ikraftträdandet av miljöbalken ska enligt 18 § MP de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst användas.

Mark- och miljödomstolen finner att Börje Josefsson får anses ha visat att det i vart fall redan i slutet av 1800-talet har funnits en damm för kvarnverksamhet vid Fagerdala. Börje Josefsson har också uppgett att i början av 1900-talet installerades en turbin. Tillämplig lagstiftning innan den äldre vattenlagen trädde i kraft 1919 var då 1880 års förordning om jordägares rätt över vatten å hans grund, som tillät ägaren att utnyttja vattnet över sin mark så länge som denne inte skadade andra intressen. Någon förprövning krävdes inte utan den enskilde fick själv bedöma hur långt hans eller hennes rättigheter och skyldigheter sträckte sig. Konflikter fick lösas i de vanliga domstolarna.

Enligt Börje Josefsson finns det inga indikationer på att vare sig dammvallen eller dämningen i sig skulle ha genomgått några nämnvärda förändringar jämfört med förhållandena då kvarnverksamheten inrättades på platsen.

Mark- och miljödomstolen finner att det har funnits en rättighet sedan i vart fall slutet av 1800-talet att med dammanläggningen dämna upp vattendraget på sätt

som skett i detta fall. Denna rättighet frångick emellertid inte ägaren att vidta åtgärder för fiskets befrämjande. Med hänsyn till att Börje Josefsson numera föreslår ett villkor om fiskvandringssväg (stryk) bedömer domstolen att den aktuella dammläggningen skulle ha varit laglig enligt dåvarande lagstiftning och att det därför inte finns något hinder mot att nu lagligförklara den. Villkor om fiskväg samt de därtill hörande villkoren framgår av domslutet.

Tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte föreligger något hinder mot det sökta tillståndet med hänsyn till de bestämmelser som domstolen har att beakta avseende de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. eller hushållningsbestämmelserna i 3 kap. miljöbalken.

Enligt kravet i 11 kap. 6 § miljöbalken får vattenverksamhet bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den. Mark- och miljödomstolen konstaterar att verksamheten genererar 300 000 kWh vilket ger en bruttointäkt på 135 000 kr. De skador som företaget ska anses förorsaka bedöms i sammanhanget vara små. Tillstånd ska därför lämnas.

Villkor

De i domslutet fastställda villkoren är i huvudsaklig överensstämmelse med de av Börje Josefsson ursprungligen föreslagna eller som han senare har åtagit sig, dock med en närmare precisering bland annat av tid för grumlande arbeten samt av utformningen av fiskvägen och flyktvägen. Utformningen av fiskväg/flyktväg ska därutöver ske i samråd med en fiskesakkunnig som först ska godkännas av länsstyrelsen. Detta innebär att fiskvägens utformning kan fastställas så långt det nu är möjligt mot bakgrund av att konstruktionen huvudsakligen nyttjar naturliga material såsom stenar. Ett undantag vid materialval utgörs dock av fiskvägens övre del där ett fast installerat utskov, med möjlighet att mäta vattenföringen, ska anordnas.

Myndigheterna anser att 12 mm gallervidd är bästa möjliga teknik medan Börje Josefsson får anses ha medgett 18 mm. Med hänsyn till att det inte kan anses visat att BAT inom det aktuella området är under 18 mm finner domstolen att den större

gallervidden ska fastställas. Domstolen noterar att Börje Josefsson har presenterat ett fingaller med 30-35° lutning mot vertikalplanet. BAT är dock samma lutning mot horisontalplanet.

Börje Josefsson har tidigare uppgett att minimivattenföringen i fiskvägen ska vara 200 l/s men har senare ändrat denna till 150 l/s. Domstolen anser att det kan motiveras att föreskriva att minst 200 l/s ska rinna i fiskvägen och minst 40 l/s genom flyktvägen om vattentillrinningen i Vänneån är tillräcklig. Minimivattenföringen överensstämmer därmed med MLQ vid platsen.

Flyktvägen ska anordnas med fullgod funktion för fiskens vandring.

Börje Josefsson har ett yrkande om rensning i utloppskanalen. Yrkandet bör bifallas av domstolen som samtidigt vill understryka att ett framtida underhåll av utloppskanalen alltid kan utföras efter erforderligt samråd med tillsynsmyndigheten om fiskefrågan.

Börje Josefsson har utfäst att Carin och Jerker Jorlén inte ska drabbas av några kostnader eller av skötselansvar i framtiden.

Kontroll

Ett kontrollprogram ska upprättas i samråd med länsstyrelsen och bland annat omfatta det som länsstyrelsen uttryckt i ett av sina yttrande, d.v.s. att det är viktigt att föreskriva särskilda kontroller av drift och skötsel av fiskväg och flyktöppning.

Arbetstid

Den av Börje Josefsson yrkade arbetstiden om fem år bör fastställas.

Oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen bedömer att tiden för anmälan om anspråk på grund av oförutsedd skada kan fastställas till fem år enligt Börje Josefssons förslag. Tiden ska räknas från arbetstidens utgång.

Omprovning

Mark- och miljödomstolen bedömer att vid en omprovning av tillståndet ska Börje

Josefsson inte behöva avstå från mer än 1/20 av värdet av den vattenmängd som omfattas av tillståndet.

Verkställighet

Länsstyrelsen har motsatt sig ett verkställighetsförordnande och några beaktansvärda skäl för att erhålla ett sådant förordnande har enligt domstolens bedömning inte framförts av Börje Josefsson. Yrkandet om verkställighetsförordnande enligt 22 kap. 28 § miljöbalken ska därmed avslås.

Prövningsavgift

Den prövningsavgift, som mark- och miljödomstolen tar ut i mål om prövning av vattenverksamhet, syftar till att täcka kostnaderna för den prövning som föranleds av en ansökan. Vid en prövning enligt 9 kap. 3 § andra stycket förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken, finner mark- och miljödomstolen att de 15 300 kr, fördelat på grundavgiften 15 000 kr och tilläggsavgiften 300 kr, som domstolen i beslut den 18 december 2014 preliminärt har fastställt för målets prövning får anses skälig med hänsyn till prövningens omfattning.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet har begärt ersättning för sina rättegångskostnader i målet med totalt 53 587 kr, och länsstyrelsen med totalt 94 400 kr.

Börje Josefsson har endast medgivit totalt 15 000 kr av kammarkollegiets yrkade ersättningar. När det gäller länsstyrelsens yrkade belopp har Börje Josefsson medgivit en total ersättning om 22 400 kr.

Myndigheterna är parter i målet och det är rimligt att i stort utdöma yrkade belopp, särskilt mot bakgrund av de kompletteringar av ansökan som erfordrats både före och efter huvudförhandlingen. Det som framförallt kan diskuteras är dock ersättningen till kammarkollegiet. Domstolen kan konstatera att det sista yttrandet från kammarkollegiet i stort är i överensstämmelse med länsstyrelsens och att det inlämnats efter att länsstyrelsen först har avgett sitt yttrande. Det därför skäligt att

ersättning till kammarkollegiet bestäms till 40 000 kr och till länsstyrelsen med 80 000 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 30 juni 2016

Jonas Sandgren

Mats Käll

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Jonas Sandgren, ordförande, och tekniska rådet Mats Käll samt de särskilda ledamöterna Hans Nilsson och Anders Eklöv.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.